



AI

Shiur# 546 | Jan 31st 2026

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

איבעיא להו: כגון אנא - דגמירנא וסבירנא, ונקיטנא רשותא. אבל לא נקיט רשותא - דיניה לא דינא. או דילמא: אף על גב דלא נקיט רשותא דיניה דינא? תא שמע: דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה, אתא לקמיה דרב יוסף, אמר לו: אם קיבלוך עלייהו - לא תשלם, ואי לא - זיל שלים. שמע מינה: כי לא נקיט רשותא - דיניה דינא, שמע מינה.

רש"י מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

דגמירנא - שמועות דינין מרבתי. וסבירנא - יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי.

הקדמה של התעוררות תשובה

א' וז"ל ואני הנה שמעתי מאמורי וז"ל שאמר בשם מר אביו וז"ל ילהורות תשובה להלכה ולמעשה צריך המורה להיות **בקי** בשם ופוסקים שנית צריך שיהי לו **שכל** ישר הולך שלישית צריך להיות גברא דמריה סייעיה ויען כי גם אחד משלש אלה לא בי הוא לכן אין לסמוך על תשובות אלו להלכה ולמעשה וגם מעיקרא אדעתא דהבא לא ירדתי לעומקה של הלכה למצה עומק הדין גם לא למדתי הענין על כוריו גם לא חפשתי בספרי רבותינו הראשונים ואחרונים ז"ל מי שדעתו רחבה ושלש אלה בו הוא יכרך הלכה לאמיתה של תורה ואני לא באתי אלא כמעורר לכן קראתי בשם התעוררות תשובה עכ"ל וראיתי במדרש ילקוט על פ' והגה מפיו יוצא שהקב"ה מחדש חידושי הלכה בפמליא של מעלה בכל יום ומי יתן ישנובה לכה"ס כסומא בארובה לכון הלכה אחת מהם והקב"ה יהיירני בתשובה מאהבה ובזכות למור התורה נזכה לנאולה שלימה כמו שדרשו חכמנו"ל על פסוק כהושע גם כי יתנו" בנז"ל עתה אקבצם במהרה בימינו לטובה אמן.

פרי מגדים אורח חיים סדר הנהגות הנשאל עם השואל סדר ראשון

ב. המורה צדק אם הוא פחות מ"ג שנה יראה אף חריף ומפולפל אין ראוי להורות. ואם הוא י"ג שנה לא הביא ב' שערות דהוה קטן לענין עדות, כמבואר בחו"מ [סימן לה סעיף א] ודוכתי טובי, אפשר דראוי להורות, עיין חו"מ סימן ז"ן בסמ"ע אות ט', ומשמע התם אף בשלושה קטנים כשירין לדון, והוא הדין שהוראה באיסור והיתר [ב] אחד:

ב"ח חושן משפט סימן ז ס"ק ג

קטן פסול לדון. תימה דבגמרא לא אשכחן דקאמר דפסול לדון גם הרמב"ם לא כתב לגבי דין קטן כלום ואיכא למישמע מתוך מה שכתב פרק (י') [ט'] מהלכות עדות (ה"ז) דקטנים פסולים לעדות מן התורה שנאמר בעדים (דברים יט ז) ועמדו שני האנשים דדוקא בעדות דגלי קרא אבל לדון כשר. וי"ל דסבירא ליה לרבינו מדכתבו התוספות (ב"ק טו א ד"ה אשר) דאשה פסולה לדון מדתנן כל הכשר לדון כשר להעיד ואשה פסולה להעיד משם נמי מוכח בקטן מדפסול להעיד פסול לדון ולהכי אפילו הוא בן עשרים אם לא הביא שתי שערות עדיין קטן הוא אם לא נולדו בו סימני סריס כדלקמן בסימן ל"ה (ס"ה) וסימן רל"ה (סי"ד). וסברת יש אומרים דאינו ראוי לדון עד שיהא בן י"ח וכו' מדשמואל בפרק במה בהמה דאמר כל דין שדן יאשיהו וכו' טעמו דבי"ח שנה כבר הגיע לרביע שניו ושכלו שלם לירד לעמקו של דין לזכות ולחובה ומטעם זה אמרו חז"ל (אבות פ"ה מכ"א) בן י"ח לחופה אבל לגבי עדות דאינו מעיד אלא מה שראה ושמע סגי בי"ג שנה והביא שתי שערות:

והירושלמי סובר דדבר תורה קטן כשר לדון ומתניתין דכל הכשר לדון וכו' ה"ק כל איש הכשר לדון וכהאי גוונא פירשו התוספות סוף פרק קמא דבבא קמא (טו א ד"ה אשר) ופרק בא סימן (נ א ד"ה כל) עיין שם ולפיכך אם הוא בן י"ג ולא הביא שתי שערות דקטן הוא ואינו ראוי לעונש אף בבית דין של מטה כדאיתא פרק הערל (יבמות פ א) בברייתא דאכל חלב וכו' אפילו הכי לענין לדון דתלי בחכמה ובידיעה אף הקטן אם הוא מפולפל ובקי בחדרי התורה כשר לדון אפילו ביחיד מומחה אלא שצריך שיהא בן י"ג מדרבנן כדי שיהא נראה כגדול דסבורים שכבר הביא שתי שערות ומסתפי מעונש אם יעות הדין:

ולענין הלכה כבר כתב ה"ר ירוחם שכדברי הירושלמי עיקר וכו' כ"ס הסמ"ג בעשה צ"ח (קפח א) דבירושלמי איתא דפחות מבן עשרים כשר לדיני ממונות וכו' גם הסמ"ק בסימן (רכ"ה) [רכ"ו] ומשמע מדבריהם אפילו פחות מבן י"ג מדלא פירשו דצריך שיהא מבן י"ג והכי משמע מדברי הרמב"ם דכל קטן כשר לדון אלא דמכל מקום נראה דבעינן שיהא מבן י"ג ומעלה ואז אפילו לא הביא שתי שערות וכדכתב רבינו על שם הירושלמי:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב סעיף ט

יש מי שכתב שכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות בימי רבו, רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מילתא למילתא מעצמו.

AI בהלכה

תוס' נדה דף נ עמוד א ד"ה כל הכשר

וא"ת והרי אשה דכשרה לדון כדכתיב בדבורה והיא שופטה את ישראל בעת ההיא ובשלהי פ"ק דב"ק (דף טו.) דרשין אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וכי היכי דהאי קרא מיירי בנדונין מיירי נמי בדיינין כדדרשין בהמגרש (גיטין פח:) לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים ואשה פסולה להעיד כדאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף ל.), וי"ל דה"ק כל איש הכשר לדון כשר להעיד אי נמי נהי דבנידונין הוי אשה בכלל מ"מ בדיינים אין אשה בכלל ודבורה היתה דנה ע"פ הדיבור אי נמי לא היתה דנה אלא מלמדת להם הדינים ובירושלמי פוסל אשה לדון אית דילפי מועמדו שני אנשים שני מעל פי שנים עדים ואית דילפי מוישאר שני אנשים במחנה.

שלחן ערוך חושן משפט סימן ז סעיף ה

אשה פסולה לדון.

שלחן ערוך חושן משפט סימן ז סעיף ג

יש אומרים שאינו ראוי לדון אלא מבן י"ח ומעלה והביא שתי שערות. וי"א דמבן י"ג ומעלה כשר, ואפילו לא הביא שתי שערות. וצ"ע שהרי אם הוא בן י"ג שנה בלי שתי שערות הוא קטן. ומה מהני מה דהוי בן י"ג שנה.

ב"ח שם ס"ק ג

קטן פסול לדון. תימה דבגמרא לא אשכחן דקאמר דפסול לדון גם הרמב"ם לא כתב לגבי דין קטן כלום ואיכא למישמע מתוך מה שכתב פרק ט' מהלכות עדות (ה"ז) דקטנים פסולים לעדות מן התורה שנאמר בעדים (דברים יט יז) ועמדו שני האנשים דדוקא בעדות דגלי קרא אבל לדון כשר. וי"ל דסבירא ליה לרבינו מדכתבו התוספות (ב"ק טו א ד"ה אשר) דאשה פסולה לדון מדתנן כל הכשר לדון כשר להעיד ואשה פסולה להעיד משם נמי מוכח בקטן מדפסול להעיד פסול לדון ולהכי אפילו הוא בן עשרים אם לא הביא שתי שערות עדיין קטן הוא אם לא נולדו בו סימני סריס כדלקמן בסימן ל"ה (ס"ה) וסימן רל"ה (סי"ד). וסברת יש אומרים דאינו ראוי לדון עד שיהא בן י"ח וכו' מדשמואל בפרק במה בהמה דאמר כל דין שדן יאשיהו וכו' טעמו דבי"ח שנה כבר הגיע לרביע שניו ושכלו שלם לירד לעמקו של דין לזכות ולחובה ומטעם זה אמרו חז"ל (אבות פ"ה מכ"א) בן י"ח לחופה אבל לגבי עדות דאינו מעיד אלא מה שראה ושמע סגי בי"ג שנה והביא שתי שערות.

והירושלמי סובר דדבר תורה קטן כשר לדון ומתניתין דכל הכשר לדון וכו' ה"ק כל איש הכשר לדון וכהאי גוונא פירשו התוספות סוף פרק קמא דבבא קמא (טו א ד"ה אשר) ופרק בא סימן (נ א ד"ה כל) עיין שם ולפיכך אם הוא בן י"ג ולא הביא שתי שערות דקטן הוא ואינו ראוי לעונש אף בבית דין של מטה כדאיתא פרק הערל (יבמות פ א) בברייתא דאכל חלב וכו' אפילו הכי לענין לדון דתלי בחכמה ובידיעה אף הקטן אם הוא מפולפל ובקי בחדרי התורה כשר לדון אפילו ביחיד מומחה אלא שצריך שיהא בן י"ג מדרבנן כדי שיהא נראה כגדול דסבורים שכבר הביא שתי שערות ומסתפי מעונש אם יעות הדין.

ולענין הלכה כבר כתב ה"ר ירוחם שכדברי הירושלמי עיקר וכו' הסמ"ג בעשה צ"ח (קפח א) דבירושלמי איתא דפחות מבן עשרים כשר לדיני ממונות וכו' גם הסמ"ק בסימן (רכ"ה) [רכ"ו] ומשמע מדבריהם אפילו פחות מבן י"ג מדלא פירשו דצריך שיהא מבן י"ג והכי משמע מדברי הרמב"ם דכל קטן כשר לדון אלא דמכל מקום נראה דבעינן שיהא מבן י"ג ומעלה ואז אפילו לא הביא שתי שערות וכדכתב רבינו על שם הירושלמי.

ראש השנה דף כה עמוד ב איתא

ואומר משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו. שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם, לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו, בן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו. ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור - הרי הוא כאביר שבאבירים, ואומר ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם. וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו, ואומר אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה.

הקדמת האגרות משה לאורח חיים חלק א

הנה ספרי זה שרובו הוא מה שהשבתי מה שהיה נראה לע"ד להורות הלכה למעשה לאלו שרצו לידע דעתי. ואף שמן הראוי היה לכאורה למנוע מלהשיב למעשה שהרי הרבה גדולי עולם בתורה וביראת ה' נמנעו מלהורות מיראתם ממאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב בסוטה דף כ"ב רבים חללים הפילה זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה, ואף שאמר גם ועצומים כל הרוגיה זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה ומטעם זה כתב רעק"א הובא בהקדמת בניו לספר התשובות שלו ודי אשר הוצרכתי להשיב לשואלי מדאגה שבל אהיה בכלל כל מי שהגיע להוראה ואינו מורה עיין שם, מ"מ אלו שנמנעו הוא מאחר שגם עתה צריך המורה להורות כאמיתות הדין כמו שהיה צריך להורות בימי רב ורב הונא ור' אבא, לכן אף שודאי בכל דור הוא מדה אחרת להחשיב הגיעו להוראה שהרי רק חכמי דור זה שייך שיורו עתה ועליהם הוא הציוי להורות לדורם, דהא אי אפשר להשיג בדורות האחרונים מורי הוראה כדורות הראשונים, ובע"כ כוונת מאמרם זה ת"ח שהגיע להוראה, אינו רק על אלו שהגיעו להוראה בזמנם דוקא, אלא אף על אלו שהגיעו להוראה בדורות אלו שמחוייבים להורות כדורה רעק"א, מ"מ יש ודאי על כל אחד לחוש שמא אינו מכין כהאמת ולכן מצד היראה הכריעו שאין יכולין לכין אמיתות הדין ואין להם להורות ושאני רעק"א שאף אחר כל

החששות הורה והשיב למעשה מטעם החיוב שעליו מדין הגיע להוראה דרב גובריה והיה יכול לאמוד עצמו. וא"כ כ"ש לקטני ערך כמוני שאין בי תורה וחכמה כראוי שהיה לי למנוע מלהורות לגמרי וכ"ש מלהעלות על הדפוס שהוא כהוראה לכל העולם.

אבל הוא מטעם שהנכון לע"ד בזה שהיו רשאים ומחוייבין חכמי דורות האחרונים להורות אף שלא היו נחשבים הגיע להוראה בדורות חכמי הגמ' שיש ודאי לחוש אולי לא כיוונו אמיתות הדין כפי שהוא האמת כלפי שמיא אבל האמת להוראה כבר נאמר לא בשמים היא אלא כפי שנראה להחכם אחרי שעיין כראוי לברר ההלכה בש"ס ובפוסקים כפי כחו בכבוד ראש וביראה מהשי"ת ונראה לו שכן הוא פסק הדין הוא האמת להוראה ומחוייב להורות כן אף אם בעצם גליא כלפי שמיא שאינו כן הפירוש, ועל כזה נאמר שגם דבריו דברי אלקים חיים מאחר שלו נראה הפירוש כמו שפסק ולא היה סתירה לדבריו. ויקבל שכר על הוראתו אף שהאמת אינו כפירוש. והוכחה גדולה לזה מהא דשבת דף ק"ל א"ר יצחק עיר אחת היתה בא"י שהיו עושין כר"א ונתן להם הקדוש ברוך הוא שכר גדול שמתו בזמן וכשגזרה מלכות הרשעה גזירה על המילה לא גזרו על אותה העיר אף שהאמת אליבא דדינא נפסק שלא כר"א והוא חיוב סקילה במזיד וחטאת בשוגג, אלמא דהאמת להוראה שמחוייב להורות וגם מקבל שכר הוא כפי שסובר החכם אחרי עיונו בכל כחו אף שהאמת ממש אינו כן. וזהו ענין כל מחלוקות רבותינו הראשונים והאחרונים שזה אוסר וזה מתיר שכל זמן שלא נפסק כחד יכול כל אחד להורות במקומו כמו שסובר אף שהדין האמתי הוא רק כאחד מהן ושני החכמים מקבלים שכר על הוראתם. ומטעם זה מצינו הרבה חלוקים גם באיסורים חמורים בין מקומות הנוהגים להורות כהרמב"ם והב"י ובין המקומות הנוהגים להורות כחכמי התוס' וכהרמ"א ושניהם הם דברי אלקים חיים אף שהאמת האמתי גליא כלפי שמים שהוא רק כאחד מהם.

ומפורש כן בסנהדרין דף ו' אחר שאמר ויהו הדיינים יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן, שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ופרש"י שאם אטעה איענש, ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות ופרש"י דאין לו לדיין לירא ולמנוע עצמו מן הדין אלא לפ"מ שענינו רואות לידון ויתכון להוציא לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש, עיין שם, וכוונתו דזהו האמת להוראה שמחוייב להזדקק ולהורות ולדון אף שאינו האמת ממש.

ובזה ביארתי מה שאיתא במנחות דף כ"ט א"ר יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, שלכאורה לא מובן לשון כתרים שאמר. ועוד קשה שאלת משה מי מעכב, מה כוונתו בזה, דמה שפרש"י למה אתה צריך להוסיף עליהם אין שייך ללשון מעכב דאף אם היה שייך כביכול להיות מעכב יקשה למה לו זה, ואם כוונתו להקשות למה לא כתב בפירוש לא מובן תירוצו בזה שר"ע ידרוש תילין של הלכות. אבל לפ"מ שבארתי מדויק לשון כתרים שנמצא שהשי"ת עשה את אותיות התורה למלכים היינו שיעשה החכם וידמה מלתא למלתא ויפסוק הדין כפי הבנתו טעם האותיות שבתורה, וכשיהיה מחלוקת יעשו כפי הבנת רוב חכמי התורה אף שאפשר שלא נתכוונו להאמת

ולא היה דעת הב"ה כן, דהקב"ה נתן את התורה לישראל שיעשו כפי שיבינו את הכתוב ואת המסור בע"פ בסיני לפי הבנתם ויותר לא יפרש ולא יכריע השי"ת בדיני התורה שלא בשמים היא אלא הסכים מתחלה להבנת פירוש חכמי התורה ונמצא שאותיות התורה הם מלכים שעושין כפי מה שמשמע מהתורה לחכמי התורה אף שאולי לא היה זה כהבנת השי"ת. וניחא לשון אמרה תורה שמצינו בכמה דוכתי משום דאנן דנין רק איך אומרת התורה. וכן ניחא מה שאיתא בעירובין דף י"ג על ב"ש וב"ה אלו ואלו דברי אלקים חיים, דכיון שיכולין לפרש בתורה כב"ש וכב"ה הרי נמצא שנאמר כתרוייהו כל זמן שלא נתבטלו דעת אחד ברבים החולקין. וזהו פירוש מי מעכב שמשא שאל למה עושה הקדוש ברוך הוא האותיות למלכים שיעשו כפי משמעות החכמים בלשון הכתוב והמסור, דמי מעכב שתכתוב באופן שלא יהיה אפשר לפרש רק דרך אחד ככוונתך האמתית ולמה נתת כח מלוכה להאותיות שימצא שלפעמים יעשו שלא ככוונתך. והשיב הקדוש ברוך הוא משום שע"י זה ידרשו ר"ע וכל החכמים תילין של הלכות שהוא הגדלת תורה ממעט הנכתב והנמסר ולכתוב הרבה כל דבר בפרט אין קץ שהתורה היא בלא קץ וגבול עיין בעירובין דף כ"א.

ומאחר שנתברר שהאמת להוראה הוא מה שנראה להחכם אחרי שעמל ויגע לברר ההלכה בש"ס ובפוסקים כפי כחו בכובד ראש וביראה מהשי"ת שכן יש להורות למעשה וזה מחוייב להורות, גם החכמים שבדור הזה יש להחשיבם הגיעו להוראה ומחוייבים להורות משום שהוראתם נחשב דין אמת. ומה שבב"מ דף ל"ג בת"ח ששגגות נעשות להם כזדונות הוא רק כשלא טרחו לברר היטב כדפרש"י התם בד"ה לעמי ובד"ה הוי זהיר ויותר מזה מבואר בפרש"י אבות פ"ד מי"ב שכתב הוי זהיר בלמוד לפלפל ולחקור דקדוקיו שמתוך שאין מדקדקין בלמוד ומורין שלא כדין נעשה כזדון. וכן פי' הר' יונה שם שיחזור הדברים עד שלא ישכח דבר ועד שירד לעומקן של דברים גם לא יסמוך בסברה הראשונה אשר בכל זה עושה זדון כי בכל דבר שהטעות מצויה ולא נתן אל לבו וחוטא נקרא פושע שהי"ל לידע שיש לטעות עיין שם, אבל כשטרח ויגע בכל כחו לברר הדין מחוייב להורות כן ומקבל ע"ז שכר בכל אופן.

וע"ז סמכתי להורות וגם להשיב מה שנראה לע"ד אחרי שבררתי את ההלכה ברוב עמל להרוצים לידע דעתי, ובפרט שכתבתי הטעמים וכל מה שנברר שבאופן זה הנני רק כמלמד ההלכה שהשואל יעיין בעצמו ויבדוק ויבחור, שאיני כלל כפוסק ומורה כדאיתא בדברי רעק"א שם. וגם משמע לי מברכות דף ד' שאמר דוד לא חסיד אני ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה, שלכאורה קשה טובא אם אין זה כבוד למלך הו"ל לשלח את הנשים השואלות לחכמים אחרים שהיו הרבה בירושלים, שלכן צריך לומר דאסור לחכם לשלח את השואל ממנו לחכם אחר דכיון שבאת אצלו היא מצוה שלו אם הוא רשאי להורות. וזהו טעמי ונמוקי שהוריתי והשבתי לכל השואל אותי אם אך עזרני השי"ת לברר ההלכה. וגם שיש בזה נחת רוח לאבי מארי הגאון זצ"ל שאמר עלי שמקוה וכמעט שהוא בטוח שירבו השואלים ממני דבר ה' זו הלכה בע"פ ובכתב ובעזרת השי"ת אשיב כהלכה, ואני מברך להשי"ת על שעזרני עד עתה לברר השאלות שאוכל להשיב וכן יעזרני כל ימי להבין דברי רבותינו לאמיתתן ולהורות כהלכה בלי שום טעות ומכשול וגם לזרעי ולזרע זרעי ולכל תלמידי בתוך כל לומדי תורה לעולם.

ולכך מצאתי גם לנכון להדפיסם מאחר שאיני בזה אלא כמברר ההלכה שכל ת"ח ומורה הוראה יעיין בהדברים ויבחון בעצמו אם להורות כן וכאשר יראה שאני לא סמכתי כסומא בארובה אף על חבורי רבותינו אלא בדקתי בכל כחי להבין שהם נכונים כאשר צוה רעק"א שם וכן אני מבקש לכל מעיין בספרי שבידוק אחרי דברי ואז יורה למעשה, ולכן יש בזה תועלת גדול לידע איך לברר הלכה על בוריה ואהיה גם בספרי זה בכלל גלי מסכתי ששבחו חז"ל ויזכנו השי"ת ללמד וללמד כל הימים ולזכות לנו ולכל ישראל בקרוב לגאולה שלימה ע"י משיח בן דוד ולבנין בה"ב ולמלאה הארץ דעה כהבטחתו.

דרשות הר"ן דרוש ג

אבל הענין כך הוא, שכל התורה שבכתב ושבעל פה נמסרה למשה בסיני, כמו שאמרו במגלה (יט ב) אמר ר' חייא בר אבין אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (דברים ט י) ועליהם ככל הדברים, מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה כל דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שסופרים עתידים לחדש ומאי ניהו מקרא מגלה. דקדוקי סופרים, הם המחלוקת וחילוקי סברות שבין חכמי ישראל, וכלן למדן משה רבינו ע"ה מפי הגבורה, ושתהיה ההכרעה כפי הסכמת חכמי הדור. וזהו ענין ר' אליעזר הגדול ומחלוקתו שאמרו בבבא מציעא (נט ב) עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא (דברים ל יב), מאי לא בשמים היא כבר נתנה למשה על הר סיני, וכתוב בה (שמות כג ב) אחרי רבים להטות. הנה ראו כולם שר' אליעזר היה מסכים אל האמת יותר מהם, וכי אותותיו כולם אמיתיים צודקים, והכריעו מן השמים כדבריו, ואף על פי כן עשו מעשה כהסכמתם, אחר ששכלם היה נוטה לטמא, אף על פי שהיו יודעים שהיו מסכימים הפך האמת לא רצו לטהר, והיו עוברים על דתם אם היו מטהרים כיון ששכלם נוטה לטמא, שההכרעה נמסרה לחכמי הדורות, עכ"ל.

דרשות הר"ן דרוש ז

וזה הענין צריך עיון, איך נאמר ששתי כתות המחלוקת נאמרו למשה מפי הגבורה, הרי שמאי והלל נחלקו, שמאי אומר מקב חלה והלל אומר מקביים (עדויות פ"א מ"ב). באמת שאחד משני הדעות אמיתי והשני הפכו, ואיך נאמר שיצא מפי השם דבר בלתי אמיתי. אבל הענין כן הוא, שדבר ידוע שכל התורה שבכתב ובעל פה נמסרה למשה, כמו שאמר במגילה (יט ב) אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מאי דכתיב (דברים ט י) ועליהם ככל הדברים, מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שסופרים עתידים לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה, דקדוקי סופרים הם המחלוקת וחילוקי הסברות שבין חכמי ישראל, וכולן למדן משה מפי הגבורה בלא הכרעה כל מחלוקת ומחלוקת בפרט. אבל מסר לו כל[ל] אשר בו יודע האמת, והוא (שמות כג ב) אחרי רבים להטות, וכן (דברים יז יא) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך. וכשרבו המחלוקת בין החכמים, אם היה יחיד אצל רבים היו קובעים הלכה כדברי המרובים, ואם רבים אצל רבים או יחיד אצל יחיד, כפי הנראה לחכמי הדור ההוא. שכבר נמסרה ההכרעה להם, כאמרו (שם ט - יא) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכו' לא תסור וגו', הרי שניתן

רשות לחכמי הדורות להכריע במחלוקת החכמים הנראה להם, ואף אם יהיו הקדומים מהם גדולים מהם ורבים מהם. ונצטוונו לילך אחר הסכמתם, הן שיסכימו לאמת או להפכו.

וזהו ענין רבי אליעזר הגדול ומחלוקתו, כדאמרינן שם במציעא (נט ב) עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא (דברים ל יב) כבר ניתנה למשה על הר סיני וכתוב בה (שמות כג ב) אחרי רבים להטות. הנה ראו כולם שר' אליעזר מסכים אל האמת יותר מהם, וכי אותותיו כולם אמיתיים צודקים, והכריעו מן השמים כדבריו, ואף על פי כן עשו מעשה כהסכמתם. שאחר ששכלם נוטה לטמא, אף על פי שהיו יודעים שהיו מסכימים הפך מן האמת, לא רצו לטהר. והיו עוברים על דברי תורה אם היו מטהרים, כיון ששכלם נוטה לטמא. שההכרעה נמסרה לחכמי הדורות, ואשר יסכימו הם הוא אשר צוהו ה'.

גיטין דף ו עמוד ב

ועוד הא ר' אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה, דכתיב: ותזנה עליו פילגשו, רבי אביתר אמר: זבוב מצא לה, ר' יונתן אמר: נימא מצא לה, ואשכחיה ר' אביתר לאליהו, א"ל: מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא? א"ל: עסיק בפילגש בגבעה, ומאי קאמר? אמר ליה: אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר, א"ל: ח"ו, ומי איכא ספיקא קמי שמיא? א"ל: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן זבוב מצא ולא הקפיד, נימא מצא והקפיד.